ISSN: 2181-1741 (print)
ISNN: 2181-1725 (online)
2024 / № 2

FILOLOGIK TADQIQOTLAR:
TIL
ADABIYOT
TA'LIM

Philological research:
LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

Филологические исследования:
ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

pholologicalresearch.uz

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2024/ № 2

Termiz – 2024

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.02.2024
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV, iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:

Bekpo‘lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)
O‘ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Normat Yo‘ldoshev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Asqar Eshmo‘minov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Shoira Amonturdiyeva, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Nargis Kurbanazarova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Zaynura Qodirova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.02.2024
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ, доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)

Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)

Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)

Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)

Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)

Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)

Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Нормат Юлдашев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)

Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Бобоназар Муртазаев, ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Аскар Эшмуминов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)

Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)

Зафар Умуркулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Ахад Шукуров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Абдумурод Арслонов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Сирожиддин Турдимуродов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Шоира Амонтурдиева, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Наргис Курбаназарова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Муяссар Холова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Зайнура Кадирова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.02.2024
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, PhD (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, PhD (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, PhD (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, PhD (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, PhD (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, PhD (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, PhD (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, PhD (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, PhD (Uzbekistan)
Shoira Amonturdieva, PhD (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, PhD (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, PhD (Uzbekistan)
Zaynura Kadirova, PhD (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

ШУКУРОВ АҲАД АҲМАДОВИЧ
Лисоний белгининг асимметрик дуализми С.О.Карцевский талқинида 7

МАХМАРАИМОВА ШОҲИСТА ТЎХТОШЕВНА
Ном назарияси ва лисоний рефлексия
хусусида айрим мулоҳазалар 10

JO‘RAYEV NABI NARZIYEVICH
Badiiy matnlarda obrazli tafakkur ifodasi 14

СОБИРОВА ДИЛАФРУЗ АБДУЛҲАЙ ҚИЗИ
Болалар шеъриятида зид маъноли сўзлар лингвопоэтиктаси 18

BABAYEVA MAYA AMANGELDIYEVNA
Turkman tilidagi o‘zlashma frazeologik birliklarning
etimologik tahlili va milliy-madaniy xususiyatlari 22

АМОНТУРДИЕВА ШОИРА РАВШАНОВНА
Ўзбек (диний) нутқи маданиятининг лингвомаданий асослари 25

XOLOVA MUYASSAR ABDULHAKIMOVNA
O‘zbek dialektal korpusida fe’lning sintaktik kategoriyasi
(Surxondaryo viloyati shevalari misolida) 29

ERGASHEVA DILRABO ALLANAZAROVNA
Tilshunoslikda lisoniy shaxs muammosi 34

KADIROVA ZAYNURA ZAYNIDINOVNA
Alisher Navoiy nasriy asarlaridagi perifrazalarning morfologik xususiyatlari 38

KULTAYEVA FAZILAT
Fanda ergonimlarning o‘rganilishi xususida 45

XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH
Tog‘ay Murod idiolektida geshtaltiv xarakterdagi metaforalar 49

BOTIROVA MAXLIYO BAXODIR QIZI
Reklamalarda sifatlarning grammatik tabiati 52

BOYSARIYEVA SAODAT
Tabiiy tilni qayta ishlashda stemmizatsiya 55

DUSNAZAROVA MAVJUDA ILYAMONOVNA
Surxon vohasi nikoh marosimi etnografizmlari 58

САДИКОВА ЭЛЬВИРА ВИТАЛЬЕВНА
Антонимия пословиц с компонентами -антропонимами
на материале сборника пословиц в.Даля 63

МУНДАРИЖА

KENJAYEV ZOHIRJON SOBIROVICH
O‘zbek tili oronimlarining tarixiy manbalarda qo‘llanishi 66

IBODULLAYEVA KUNDUZ RUSTAM QIZI
Guljamol Asqarova she’riyatining lingvopoetik xususiyatlari..... 69

TOSHPO‘LATOVA NILUFAR ABDUG‘ANI QIZI
Badiiy matnda intertekstuallikning qo‘llanishi 73

ADABIYOTSHUNOSLIK

NASIROV AZIMIDIN NORMAMATOVICH
Romanchilik taraqqiyoti va ijodiy an’analar..... 76

MIRZAYEVA AZIZA SHAVKATOVNA
Transtekstuallikning zamonaviy adabiyotshunoslikda o‘rganilishi 81

BADALOVA JAMILA
O‘zbek dramaturgiyasida ijodkorlar obrazi
(Izzat Sulton ijodi misolida)..... 85

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETINING 70 YILLIK YUBILEYIGA
Sattor Mahmatqulov (1942-2005)..... 87

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2024; 2
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

ALISHER NAVOIY NASRIY ASARLARIDAGI PERIFRAZALARNING MORFOLOGIK XUSUSIYATLARI

Kadirova Zaynura Zaynidinovna,
Termiz davlat universiteti
o'zbek tili va adabiyoti kafedrasi katta o'qituvchisi,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

Tilshunoslikda perifraza va uning til birligi sifatidagi o'ziga xos xususiyatlarini, badiiy matn nuqtai nazaridan tadqiq etishga deyarli e'tibor qaratilmagan. Ko'rinadiki, perifrazalarning morfologik hamda sintaktik vazifalari xususida mulohaza yuritish bugungi tilshunoslik talablaridan biri hisoblanadi. Shuningdek, Navoiy asarlari tilidagi perifrazalarni ham leksik-semantik, ham grammatik jihatdan tekshirish XV asrda qo'llanilgan perifrazalarda leksik me'yor, grammatik qurilish hamda uslubiy vazifa bajarish kabi jihatlarining ochilishiga yordam beradi. Quyida perifrazalarning morfologik va sintaktik jihatlari haqida so'z yuritamiz.

Ma'lumki, eski o'zbek adabiy tilining shakllanishiga eski turkiy adabiy til asos bo'lib xizmat qilgan. Bu davrdagi adabiy til fors va arab tillari uslublari asosida shakllandi va bu uslubda ijod etish an'anaga aylandi[1]. Ushbu adabiy an'ana eski o'zbek tili rivojiga tamal toshi qo'ygan Alisher Navoiy ijodida ham davom ettirildi[2].

Haqiqatan, Navoiy asarlari tili juda betakror, boy lisoniy zaxiraga egaligi bilan ham qadrlanib keladi. Shoirning lirik hamda epik asarlari grammatik[3] jihatdan o'rganilgan bo'lsa-da, asarda qo'llanilgan turg'un qolipga ega bo'lgan leksik birliklar yetarlicha tadqiq etilgani yo'q. Perifrazalar ham gapda yagona qolipli birikma sifatida ma'lum so'roqqa javob bo'lishi va shu asosda gap bo'lagi vazifasida kela olishi mumkin. Ushbu bandda biz e'tibor qaratadigan asosiy masala Alisher Navoiyning nasriy asarlarida perifrazalarning ifoda usullari, ya'ni birikma va gap qolipidagi perifrazalarning shakllantirilishi hamda gap tarkibida qo'llanilishi hisoblanadi.

Navoiy asarlaridagi perifrazalarning morfologik xususiyatlari haqida xulosa chiqarish uchun ularning qo'llanilish shaklini asar doirasida o'rganish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bunda perifrazalarning turkumlanish masalasi, grammatik vositalarning qo'llanilish o'rni va shaklini tadqiq etishga e'tiborni qaratish amaliy natija beradi.

Morfologiya so'zni til sistemasida olib qaraydi, alohida so'z formalari va ularning qanday bog'langanligini aniqlaydi[4]. Morfologik xususiyat tadqiqida e'tiborga olinadigan birlamchi jihat turkumlanish bo'lib, Navoiyning nasrida ot va sifat turkumli perifrazalarning qo'llanilishi yetakchilik qiladi. Fikrimizni quyidagi misollar bilan dalillaymiz.

Ot turkumli perifrazalar. Bu turkumni ifoda etuvchi perifrazaik birliklarning asosiy qismi shoirning "Mahbub ul-qulub" asarida qo'llanilgan bo'lib, qolgan nasriy asarlari: "Xamsat ul-mutaxayyirin", "Holoti Pahlavon Muhammad", "Holoti Sayyid Hasan Ardasher", "Munshaot" kabilarda bu holat kam foizni tashkil etadi. Shu bilan bir qatorda ta'kidlash kerakki, otlarning ma'noviy jihatiga ko'ra atoqli ot turlarini ifodalovchi perifrazalar ham anchagina qismni tashkil etgan. Bu perifrazalar Navoiy bilan zamondosh bo'lgan shaxslar, olimlar va din vakillariga nisbat berish maqsadida qo'llanilgan bo'lib, ***tasavvur va anoniyat umuriniig xudroyi va ujbu nafsoniyat olamining dashtpaymoyi*** (A.Navoiy), ***zavqu hol vodiysining pokravi, nazm beshasining g'azanfari*** **(**she'riyat o'rmonining arsloni, ishq dardi ichida yashovchi va zavq-u his vodiysining pok yo'lovchisi) – Amir Xusrav Dehlaviy , ***nur ul-millat vad-din*** (millat va dinning nuri), ***nur ul-haq vad-din*** (haqiqat va dinning nuri), ***kahf ul-islom va muslimiyna shayxuno (***muslim va muslimalarning intiluvchi g'ori***), shayx-ul-islomiy*** (musulmonlar shayxi), ***jamoatning ra's va raisi ul zoti nafis*** (jamoa boshlig'i)***, muqtado va peshvosi ul gavhari yaktodur*** (bo'ysunuvchi va boshliq)***, har lafzi yetti iqlimg'a sarmoya*** (har bir so'zi yetti iqlim uchun namuna) ***va har harfi yetti kavkabg'a piroyadur*** (har bir yozuvi, xati yetti yul-

[1] Турсунов У., Ўринбоев Б., Алиев А. Ўзбек адабий тили тарихи. –Тошкент: Ўқитувчи, 1995. – Б. 135.

[2] Раҳматов М. Алишер Навоийнинг насрий асарларида чун боғловчисининг синтактик-семантик хусусиятлари. – Тошкент, 2012. – Б. 23.

[3] Абдураҳмонов Ғ., Рустамов А. Навоий тилининг грамматик хусусиятлари. – Тошкент: Фан, 1984. - Б. 160.

[4] Турсунов У., Мухторов ж., Раҳматуллаев Ш. Ҳозирги ўзбек адабий тили. – Тошкент: Ўқитувчи, 1975. – Б. 98.

duzga bezak)**, *eldin burun ko‘rguzgonlarining sharhi va faqir, avvalg‘i tabaqa ravishi kalomida ham sharifmaqol, so‘ngg‘i tabaqaning ham adosi latoyifida sohibkamol (***barcha toifa vakillari uchun so‘zlari yoqimli***) –** Abdurahmon Jomiy, ***orifi komil va murshidi mukammal*** (ma’rifatli va shogirdlarga so‘fiylikni o‘rgatuvchi)**, *o‘z zamonining yagonasi va haqiqat bahrining gavhari yakdonasi*** (o‘z davrida tengsiz va haqiqat dengizining qimmatli gavhari) **–** Faxriddin Luristoniy, ***zamonining soyir murshidlari va komillari*** (zamonasining ustozi va komil insoni) **–** Baxovuddin Umarbek, mavlono Boyazid Puroniy va mavlono Muhammad Asad, ***hazrati qutbi tariqat va g‘avsi haqiqat komil va mukammil murshid va xalifasi*** (komillikka erishgan tariqat peshvosi va haqiqat madadkori, to‘g‘ri yo‘lga soluvchi xalifa) **–** Sa’duddin Koshg‘ariy, ***xushovozliqda Zuhraning otasi va xushxonlikda aning farzandi ruhafzosi*** (yoqimli ovoz sohibasi sifatida san’atlar homiysi bo‘lgan Zuhro yulduzining otasi va tengsiz xonandaligiga ko‘ra uning suyukli farzandi) **–** Mutahhari Udiy, ***muqarrabi hazrati boriy*** (xudoga eng yaqin kishi) **–** Xoja Abdulloh Ansoriy, ***shahzodai behamto*** (mukammal shahzoda) **–** Kichik mirzo, ***dar ta’rixi sanai ehdo, samonina va samona mia muhibbi darveshon*** (somon shaklli sofdil oshiq)**, *mo‘taqidi eshon*** (e’tiqodli eshon)**, *az himai shug‘l ser va bar faqr daler*** (barcha fan sohalari bilan shug‘ullanuvchi, xokisor qalbli)**, *dag‘dag‘ai sobiq samti taqviyat, ta’kid paziruft*** (sokinlikni sevuvchi va muammolarni tinchlikda hal qiluvchi) **–** Amir Nizomiddin, ***hazrati qutb us-solikin*** (so‘fiylik yo‘lini tanlagan) **–** Shayx Faxruddin Iroqiy, ***base fazoili hamida bila orastadur*** (barcha yaxshi fazilatlar bilan bezangan, yaxshi fazilatlar egasi) **–** Mavlono Abulvose’, ***arjumand farzandlaridurlar*** (aziz farzand) **–** Mavlono Ziyovuddin Yusuf, ***hamzabonu- hamdam*** (suhbatdosh va ulfat) **–** Pahlavon Muhammad, ***turkigo‘y shuaro*** (turkiy shoir) **–** Lutfiy, ***soliki foniy va gavhari koniy, orifi maoniy*** (foniylik yo‘lini tutgan, qazib olingan gavhar, ilmlar bilimdoni)-Sayyid Hasan Ardasher, ***janobi haqiqatmaob*** (haqiqat, haqgo‘ylikni targ‘ib etuvchi)**, *qutbi doirai haqiqat*** (haqiqatparvarlar yo‘lboshchisi)**, *murshidi ahli shariat*** (din, shariat yetakchisi)**, *tariqat, koshifi ulumi rabboniy*** (ilmlarni kashf etuvchi, ixtirochi) **–** Mavlono Shamsuddin Muhammad Tabodgoniy, ***shayxul-mashoyix*** (shayxlar shayxi)**, *zaynul-millati vad-din*** (millat va dinning ziynati)**, *olimil-murshidi tavofil*** (to‘g‘ri yo‘lga boshlovchi, to‘g‘ri yo‘l ko‘rsatuvchi olim) **–** Xavofiy, ***tariq fanosida mufarrad va fano tariqida mujarrad*** (foniylik yo‘lining yagonasi)**, *jahondag‘i pahlavonlarning pahlavoni jahoni va pahlavonlig‘ jahonining jahon pahlavoni*** (jahon pahlavonlarining tengsiz pahlavoni va pahlavonlik olamining pahlavoni), ***surat va ma’nida beshabih va benazir*** (ko‘rinishi va aqlda tengsiz, kamchiliksiz)**, *borcha sodotu mashoyix va ulamoyu fuqaroning mahbub ul qulubi*** (barcha shayx va insonlarning ko‘ngli suyadigan, yoqimli)**, *suhbatning mujibi nishot va inbisoti*** (xursandchilik olib keluvchi suhbatning sababchisi)**, *nadimi majlis va anisi anjuman*** (suhbatdosh do‘st va ulfat), ***fununda ahli fandek mohir*** (barcha fan sohalarida yetuk salohiyat egasi), ***xilvati va har rozda mahrami*** (yolg‘izlikda yaxshi suhbatdosh), ***suhbatning yuzi, hamzabon u hamdam*** (suhbatdosh, do‘st) **–** Pahlavon Muhammad, ***ustodi fan*** (ilmlar ustozi) **–** Shayx Fariduddin Attor, ***qurrat ul-ayni saltanat*** (saltanatning ko‘z qorachig‘iday aziz farzandi) **–** Muzaffar Husayn mirzo, ***imom ul-mujtahidin*** (imomlikka intiluvchi)** –** Hurmuz Shayboniy, ***dev bila, shayotindin mutavallad bo‘lg‘on o‘g‘ul (***dev bilan shaytondan tug‘ilgan farzand) **–** Nohiqiy, ***murshidi ahli shariat*** (shariat ahliga to‘g‘ri yo‘l ko‘rsatuvchi) **–** Mavlono Shamsudddin Muhammad Tabadgoniy, ***Hirot xalqining o‘z davrida yagonasi va nodirasi –*** Sayyid Muhammad, ***shamsul-millat vad din*** (millat va dinning quyoshi)- Muhammad Kushtigir hamda Xoja Hofiz Sheroziy, ***shayx ul-islomiy, qahf ul anomiy –*** Hazrati Mahdumiy, ***maoniy ahlining nuktapardozi*** (*ilm ahli orasida go‘zal so‘zlovchi* **–** Jaloluddin, ya’ni Mavlaviy Rumiy**, *g‘avvosi bahri yaqin (aniq fikrlovchi*) **–** Shayx Muslihuddin Sa’diy Sheroziy**, *ma’no ahli so‘z pardozchisi, ishq ahli guruhining pokbozi va pokravi*** (oshiqlar guruhining sadoqatli oshig‘i va pok insoni) **–** Amir Xusrav Dehlaviy, ***ishq ahlining chin va sadoqatli oshig‘i, tasavvuf va diqqat mushkilotnning girihkushoyi (****ishq ahlining chin va sadoqatli oshig‘i,* tasavvufiy mushkilotlarni hal qiluvchi) **–** Shayx Zahiruddin Sanoiy, ***tasavvufda noziklik va mushkullik chigalini yechuvchi faridi ahli yaqin*** (tasavvufda muammolarni yechuvchi avliyolar yagonasi)-Shayx Avhaduddin kabilar shular jumlasidandir. Ayrim o‘rinlarda tarixan qadimda yashagan yoki umuman mavjud bo‘lmagan to‘qima shaxslarni ta’riflash maqsadida ham perifrazalar qo‘llanilgan. Ya’ni ***qavmning peshvo va muqtadosi*** (guruhning rahbari va imomi), ***sharif xaylning sardaftari*** (aziz jamoaning peshqadami)**, *sarxayli valoyat bahrining gavhari*** (avliyolar dengizining gavhari)**, *karomat avji munir axtari*** (cho‘qqini yorituvchi mo‘jizaviy yulduz) **–** Halifa Ali, ***ishq ko‘xistoni bedodining noshodlaridan biri*** (ishq tog‘ining g‘amginlaridan) **–** Farhod, ***ishq tog‘i zulmining g‘amnoklaridan biri, sahroyi junun zabunlaridan biri*** (majnunlik sahrosining ojizlaridan) **–** Majnun. Shuningdek Navoiy ma’lum asarlar uchun ham perifraza birikmalarni qo‘llagan. ***“Oshiq va Ma’shuq”g‘a mavsumdur*** (oshiq- mashuqqa atalgan)**, *ta’vil uz-zayldir*** (oxiri juda uzoq) **–** “Yusuf va Zulayho” dostoni, ***“Haft avrang”ning yettinchi***

daftaridur (“Haft avrang”ning yettinchi dostoni) **–** “Xiradnomai Iskandariy” dostoni, ***tufuliyatda rangin nazmning g‘arobati bor*** (yoshlikda rangin she’riyatning o‘zgachaligi bor) **–** “G‘arib us-sig‘ar”, ***umr avositida voqe’ bo‘lg‘on bade’ nukotdur (***umr o‘rtasida paydo bo‘lgan chuqur ma’noli so‘zlar) **–** “Badoyi ul- vasat” kabilar bunga misol bo‘la oladi. Misollarni o‘rganish chog‘ida atoqli ot ifodasi bo‘lgan perifrazalar aksariyat holatda ta’riflanayotgan shaxsning jamiyatda tutgan o‘rni, bajaradigan vazifasi va xarakter-xususiyatlari bilan tanishtirishga asoslanilganligi ayon bo‘ldi.

Turdosh ot shaklidagi perifrazalarni qo‘llashda ham bugungi kun uchun notanish bo‘lmagan hayotimizdagi kamchilik va yutuqlar, ma’lum kasb egalariga ta’rif berish kabi jihatlar e’tiborga olingan. Ya’ni ***fano tangnoyi*** (o‘tkinchi tor yo‘l) **–** tiriklik, ***baqo gulshani fazosi*** (abadiylik gulshanining maydoni) **–** o‘lim, ***nazm gulistonining xushnag‘ma qushlari*** (she’riyat bog‘ining sayroqi qushlari) **–** shoirlar, ***amri azim*** (buyuk ish)***, insoniyat bog‘ining dilpisandroq shajari*** (insoniyat bog‘ining ko‘ngilga xush yoquvchi daraxti)***, odamiyliq konining arjumandroq gavhari (***odamiylik xazinasining qimmatli gavhari)***, tiriklikda yaxshi otdur, o‘lgandin so‘ng do‘zax azobidin –*** ehson, ***insoniyat bog‘ining borvar shajari*** (insoniyat bog‘ining mevali daraxti)***, kishvarining bahri mavjvari*** (mamlakatning to‘lqinlanuvchi dengizi)***, mavj bahrining samin gavhari*** (dengiz to‘lqinining qimmatli gavhari) **–** saxovat, ***yog‘insiz abri bahor va royihasiz mushki totor*** (bahordagi yomg‘irsiz bulut va hidsiz atir) **–** saxovatsiz kishi, ***inson vujudining favoqihlig‘ bog‘i*** (inson tanasining mevali bog‘i)***, odamiylig‘ olamining javohirlig‘ tog‘i*** (odamiylikning qimmatli tog‘i)***, do‘stlarining hikoyati va alar axloqining rivoyati afsonasi –*** hilm**,** ***foniydur bevafo*** (o‘tkinchi bevafo) **–** bu dunyo, ***boqiy hayot mujibi baqo*** (boqiy hayot sababchisi) **–** narigi dunyo, ***mulk badanining jonidur*** (mulk asosining egasi) **–** podshoh, ***yog‘insiz sahob*** (yomg‘irsiz bulut)***, amalsiz olim*** (o‘qiganlarini amalda bajarmaydigan olim) **–** xayrsiz g‘aniy**,** ***ma’rifat bog‘idin va vahdat rayohining esgan nasimi*** (ilm bog‘i rayhonidan esgan shamoli)***, ruhoniyat gulistonidin oshnoliq gullarining shamimi*** (ruh bog‘idagi yoqimli iforli gullari), ***husn malohatin idrok qilg‘uvchi*** (go‘zallikni anglaguvchi)***, ishq o‘ti yolinig‘a yoqilg‘uvchi*** (ishq o‘tida yonuvchi)***, xo‘blar husni tuzig‘a kaboblig‘ qilg‘uvchi*** (go‘zallar husnidan ozor chekkan)***, badan mulkining sultoni*** (tananing sultoni)***, jamol latofati ganjig‘a xaroblig‘ qilg‘uvchi*** (yuz go‘zalligi qimmatiga iztirob chekuvchi)-ko‘ngil, ***ahli saodatlar ruhbaxsh zulolig‘a manba’*** (baxtlilarga jon baxsh etuvchi toza, zilol suv)***, ahli shaqovatlar nahs qavqabig‘a matla’*** (baxtsiz, yomon insonlar hayotida urush va kelishmovchiliklarni yuzaga keltiruvchi)***, nutqning olatidur*** (nutqning quroli)***, ko‘ngul maxzanining qulfi (***ko‘ngil xazinasining qulfi) **–** til, ***ko‘ngul maxzanining kaliti*** (ko‘ngil xazinasining kaliti) **–** so‘z, ***jodaedur tuz*** (to‘g‘ri yo‘l) **–** shariat, ***istig‘no sarmoyasidur*** (muhtoj bo‘lmaslikning asosi)***, sharaf va izzat piroyasidur*** (ulug‘lik va izzat bezagi) **–** qanoat, ***umr gulshanining bahoridur*** (hayot bog‘ining bahori)***, hayot shabistonining nahori*** (hayotning yorug‘ kunlari **–** yigitlik, ***shabob mayining maxmurlug‘i*** (yoshlik sharobidan sarmast)***, yigitlik sihhatining ranjurlig‘i*** (yigitlik salomatligidan bebahra) **–** qarilik, ***solikning atvoriga andom berguvchi*** (tasavvuf peshvosini paydo qiluvchi)***, ko‘ngulning har sari havo qilurig‘a orom berguvchi*** (ko‘ngil parvoziga rohat baxsh etuvchi), ***musofirni manozillardin boxabar qilg‘uvchi*** (musofirni manzillardan xabardor qiluvchi)***, marohilg‘a rahbar qilg‘uchi*** (manzillarga rahbarlik qiluvchi)***, issiq-sovuqdin jong‘a intiboh berguvchi*** (insonni issiq-sovuqdan ogoh etuvchi), ***achchig‘-chuchukdin ko‘ngulni ogoh qilg‘uvchi –*** safar, ***shu’lalig‘ charog‘*** *(nurli chiroq),* ***suvluq bulog‘*** (yoshli ko‘z), ***hikmat sarmoyasidur*** (donishmandlik asosi **–** ochlik, ***g‘aflat piroyasidur*** (e’tiborsizlikni yuzaga keltiruvchi) **–** to‘qlik, ***tengri do‘stlari –*** rostgo‘ylar**,** ***tengri dushmani-***yolg‘onchilar kabilar shular jumlasidandir.

Manbalarni o‘rganish chog‘ida sifat so‘z turkumini ifodalovchi birgina ***unutquvchi va taammul va ehtiyot yo‘lidin kanora tutquvchi*** (unutuvchi va mulohaza yurituvchi va ehtiyotlik choralarini ko‘rib o‘zini chetga oluvchi) – yolg‘onchi ma’nosi ifoda etilgan perifrazaning mavjudligi aniqlandi. Bunda sifatning asliy sifatning oddiy darajasi ifoda etilgan bo‘lib, bu perifraza qo‘shma gap qolipida hosil qilingan. Bu so‘z turkumini ifoda etuvchi perifrazaik birliklar Alisher Navoiy nasrida boshqa uchramadi.

Bugungi kun leksik manbalarida aynan ot turkumli perifrazalarning qo‘llanilish darajasi anchayin yuqori foizni tashkil etadi. Yana shuni ham ta’kidlash joizki o‘rganilgan manbalardagi ma’lumot va misollardan tilshunoslikda fe’l turkumi ifodasi bo‘lgan perifrazalar mavjud emasligi va nutqimizda ham qo‘llanilmasligi ma’lum bo‘ladi. Fe’l turkumiga mansub bo‘lgan turg‘un birikmalar ibora, evfemizm, disfemizm kabi til hodisalari doirasi uchungina xos bo‘lishi mumkin.

Ot. Yuqorida ta’kidlaganimizdek, mustaqil so‘z turkumlaridan hisoblangan ot turkumi doirasida hosil qilingan perifrazalarning salmog‘i anchaginani tashkil qilganligi sababli ot turkumiga tegishli bo‘lgan deyarli barcha kategoriyalar birikma hamda gap qolipidagi perifrazalarning shakllantirilishi uchun faol ishtirok etgan. Ot so‘z turkumiga tegishli grammatik kategoriyalarning boshqa XV asr hamda zamonaviy til hodisasiga oid bo‘lgan variantlarini qo‘llanilganligini

kuzatish mumkin. Bu holatni misollar asosida ko‘rib chiqishga harakat qilamiz.

Til hodisalarining morfologik xususiyatlari tadqiqi tarkibiga grammatik vositalar hamda ularning qo‘llanishi kabi jihatlar ham qamrab olinadi. Ya’ni so‘z yasalishi, so‘z o‘zgarishi va sintaktik aloqani ta’minlovchi vositalar ham morfologiyaning o‘rganish ob’ekti hisoblanadi.

“O‘zbek tilining tarixiy grammatikasi”da otlarda egalik shakllarining yasalishi va egalik munosabatlarining ifodalanish usullari bo‘yicha eski o‘zbek tili bilan hozirgi o‘zbek tili o‘rtasida deyarli farq qilmasligi ta’kidlanadi[1]. Masalan, *tasavvuf va diqqat mushkilotining girihkushoyi* (Shayx Zahiruddin Sanoiy); Kotib *shuaro so‘zining varaqnigoridur* va *so‘z maxzanining xazonadori; nazm beshasining g‘azanfari* va *dardu ishq otashkadasining samandari* va *zavqu hol vodisining pokravi* Amir Xusrav Dehlaviydurkim[2]; Yigitlik *umr gulshanining bahoridur va hayot shabistonining nahori*; *Tengri do‘stlari* sidqu safo ma’danidur. Yolg‘onchini debdurlarki, *tengri dushmanidur*. Yuqorida Alisher Navoiyning “Mahbub ul-qulub” asarida keltirilgan perifrazalarda III shaxs birlik shakli bugungi kun kabi *-i* va *-si* shakllarida qo‘llanilganligining guvohi bo‘lishimiz mumkin. Alisher Navoiy tomonidan berilgan ta’rif va izohlar III shaxs birlik sonning ifodasi bo‘lganligi sababli egalikning faqat shu shakli perifrazalar birikuvi uchun xizmat qilgan. O‘rganish chog‘ida egalikning boshqa shakllari mavjud emasligi aniqlandi.

Turkiy tillarda “kelishik” deb shartli ravishda so‘zlarning gapdagi sintaktik munosabatlarni ifoda qiluvchi ot yoki otlashgan so‘zning affiksal formasiga aytiladi. Yordamchi so‘zlar bilan ifodalanadigan sintaktik munosabatlar odatda kelishik kategoriyasiga kiritilmaydi[3].

Alisher Navoiyning nasriy asarlarida qo‘llanilgan perifrazalarning birikuvida barcha kelishik shakllari faol ishtirok etgan. Bu shakllarning qadimgi va hozirgi kundagi qo‘llanish variantlarida uchratish mumkin.

Bosh kelishik shakli. Bu shaklning ishlatilishi bugungi kun me’yori bilan bir xillikni tashkil etadi. Yana bir *amri azim* ehsondurkim, aning bayonida ko‘p so‘z ayondur[4]. Xayrsiz g‘aniy-*yog‘insiz sahob* va *amalsiz olim*-dobbaki anga yuklagaylar kitob[5].

Qaratqich kelishigi shakli. Bu kelishikning qo‘llanilish shakli va ma’nosi jihatiga ko‘ra voqea-hodisaga egalikni, butunning qismi, o‘rin-paytga mansublik, abstrakt egalik, to‘dadan ajratib ko‘rsatish kabi ma’nolari ajratiladi[6]. Bundan tashqari manbalarda uning ko‘pdan biror bo‘lagini ajratish, ish-harakatning sub’ektini, qaralmish anglatgan holat, ish-harakat qaratqich bildirgan predmetga yo‘nalganligini, qaratqich anglatgan predmet yoki harakat qaralmish anglatgan harakatga manba ekanligini, *haqidagi, xususidagi* kabi ko‘makchi so‘zlar anglatgan ma’noni, qaratqich bildirgan predmetning qaralmishga o‘xshashligini[7] Alisher Navoiy asarlarida esa uning faqat quyidagi shakllari qo‘llanilganligining guvohi bo‘ldik. Ya’ni konkret xoslik: Podshoh-mulk badanining jonidur va ko‘ngul-*badan mulkining sultoni*[8]; Til muncha sharaf bila *nutqning olatidur* va ham nutqdurki, agar nopisand zohir bo‘lsa, tilning ofatidur[9]; Yigitlik *umr gulshaninng bahoridur* va hayot shabistonining nahori[10]; *Chamanning ruxsori* Yusuf ishqida Zulayxo uzoridek kohiy va xazon yeli ham aning damodam sovug‘ ohi kibi nomutanohiy bo‘ldi[11]. To‘dadan ajratib ko‘rsatish: Ul jumladin budurkim, orifi komil va murshidi mukammal mavlono Faxriddin Luristoniyki, *o‘z zamoninng yagonasi* va haqiqat bahrining gavhari yakdonasi erkandur – Jom viloyatida alarning otalari uyiga tushgandur[12]; Alar “Xiradnomai Iskandariy”dakim, “*Haft avrang”ning yettinchi daftaridur*[13], kitob xatmi dostonin chun surubturlar. Yuqorida keltirilgan misollarda qaratqich kelishigining belgili qo‘llanilgan shakli bo‘lib, belgisiz shaklda ham perifrazalar hosil qilishda faol qo‘llanilgan. Ya’ni o‘rin-payt ma’nosi ifodasida: bu fano tangnoyidin *baqo gulshani fazosi*g‘a xirom ko‘rguzdi va ul Hazratning Pahlavon bila benihoyat iltifotlari va bexaddu g‘oyat maxsus muloyamat va holatlari bor erdi[14]. Obstrakt egalik ma’nosida: Ochlig‘ *hikmat sarmoyasidur*[15] va to‘qlug‘ g‘aflat

[1] Абдураҳмонов Ғ., Шукуров Ш. Ўзбек тилининг тарихий грамматикаси. –Тошкент: Ўқитувчи, 1973. – Б. 31.

[2] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.14-жилд. Маҳбуб ул - қулуб. – Тошкент: Фан, 1998. – Б. 22.

[3] Ғ. Абдураҳмонов, А. Рустамов. Навоий тилининг грамматик хусусиятлари. – Тошкент: Фан, - 1984. – Б. 51.

[4] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.14-жилд. Маҳбуб ул - қулуб. – Тошкент: Фан,1998. – Б. 76.

[5] Ўша манба. - Б. 90

[6] Омонтурдиева Ш.Р. Ўзбек диний матнининг функционал стилистик тадқиқи: Фил. фан.номз. дисс...– Самарканд, 2020. – Б. 124; Абдураҳмонов Ғ., Шукуров Ш. Ўзбек тилининг тарихий грамматикаси. –Тошкент: Ўқитувчи, 1973. – Б. 40.

[7] Ғ. Абдураҳмонов, А. Рустамов. Навоий тилининг грамматик хусусиятлари. – Тошкент: Фан, 1984. – Б. 60.

[8] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.14-жилд. Маҳбуб ул - қулуб. – Тошкент: Фан, 1998. – Б. 87.

[9] Ўша манба. – Б. 94.

[10] Ўша манба. – Б. 118.

[11] Ўша манба. – Б. 141.

[12] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.15-жилд. Хамсат ул-мутаҳаййирин. – Тошкент: Фан,1999. – Б.6.

[13] Ўша манба. – Б.79.

[14] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.15-жилд. “Ҳолоти Паҳлавон Муҳаммад”. – Тошкент: Фан,1999. – Б. 148.

[15] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.14-жилд. Маҳбуб ул - қулуб. – Тошкент: Фан, 1998. – Б. 128.

piroyasidur. *Tengri do‘stlari* sidq-u safo madanidur. Yolg‘onchini debdurlarki, *tengri dushmanidur*[1].

Qaratqich kelishigi eski o‘zbek tilida -ning, -nung, -ing, -ung kabi shakllarda namoyon bo‘lishi mumkin[2]. Alisher Navoiyning nasridagi perifrazalarda ularning faqatgina -ning shakli qo‘llanilgan. Buni misollardan ko‘rishimiz mumkin. *Shabob mayi**ning** maxmurlug‘i*[3] qariliq va *yigitlik sihhati**ning** ranjurlig‘i* qariliq; *Soli**k**ning atvoriga andom berguvchi*[4] safar, ko‘ngulning har sari havo qilurig‘a orom berguvchi safar; *Odamiyliq kishvari**ning** bahri mavjvari*[5], balki ul mavj bahrining samin gavhari. Qaratqich affiksi qo‘shilgan so‘z qaratqich deyiladi, qaratqich aniqlab kelayotgan so‘z qaralmish deyiladi. Tojikcha va arabcha izofalarda esa qaratqich affiksi qaratqichga emas, qaralmishga qo‘shiladi[6]. Ishq ko‘xistoni bedodining noshodlaridin biri Farhoddur va *sahroy**i** junun zabunlaridin biri* Majnundur[7].

Tushum kelishigi shakli. Tushum kelishigi affiksi qo‘shilgan so‘z ish-harakatning vositasiz ob’ekti bo‘lgan aniq predmetni bildiradi. Boshqacha qilib aytganda, tushum kelishigidagi ot aniq holatda bo‘lib, gapda vositasiz to‘ldiruvchi bo‘lib keladi. Bu kelishik *-ni* shakli orqali hosil qilingan[8]. Ya’ni *achchig‘-chuchukdin ko‘ngul**ni** ogoh qilg‘uvchi* ul[9]. Barcha davrlar uchun xos bo‘lgan bu shaklning Navoiy asarlaridagi perifrazalar tarkibida *-n* ko‘rinishda ham qo‘llanilganligi misollar tahlilida aniqlandi. Ya’ni h*usn malohati**n** idrok qilg‘uvchi*[10] ham ko‘ngul va ishq o‘ti yolinig‘a yoqilg‘uvchi ham ko‘ngul.

Jo‘nalish kelish shakli. Eski o‘zbek tilida jo‘nalish kelishigining *-qa, -g‘a, -ka, -ga, -a* kabi shakllarda qo‘llanilgan bo‘lib[11], o‘rganilayotgan manbalarda uning *-ga* va *-g‘a* shakllari ishtirok etgan. Alisher Navoiy asarlarida qaratqich kelishigi shakli kabi jo‘nalish kelishigining predmetga yo‘nalganlik, kimsa yoki predmetning sub’ekt harakatiga ob’ekt ekanligini bildirish, sub’ekt harakatining bevosita ob’ekti yo‘nalgan nuqtani bildirish, makon ma’nosini bildirish, mansublik, egalik, qaramlilikni bildirish, maqsad ma’nosida[12] qo‘llanilgan o‘rinlari mavjud bo‘lib, shoir nasrida uning faqat sub’ekt harakatiga ob’ekt ekanligi: *Solikning atvori**ga** andom berguvchi* safar, *ko‘ngulning har sari havo qiluri**g‘a** orom berguvchi*[13] safar; makon ma’nosi: Husn malohatin idrok qilg‘uvchi ham ko‘ngul va *ishq o‘ti yolini**g‘a** yoqilg‘uvchi*[14] ham ko‘ngul kabi ma’nolarni ifodalash maqsadida ishlatilganligi aniqlandi.

O‘rin–payt kelishigi shakli. Bu kelishik asrlar davomida *-da, -ta* shakllarida amalda bo‘lgan. Bu holat Navoiy asarlarida *-da* variantda uchraydi. Ehson *tiriklik**da** yaxshi otdur*, o‘lgandin so‘ng do‘zax azobidin najot[15]; Va she’r va muammo va musiqiyki, suhbatning mujibi nishot va inbisotidur, chun Pahlavonning borchada vuqufu daxlu tasarrufi zohir, balkim ul *funun**da** ahli fandek mohir* erdi – suhbatning yuzi Pahlavong‘a evrulur erdi.

Chiqish kelishigi shakli. Eski o‘zbek tili manbalarida bu kelishikning *-din, -tin, -dan, -tan, -dun, -tun* kabi shakllari mavjudligi aytiladi. Chiqish kelishigining *-din* unli va jarangli undosh bilan tugagan so‘zlarga, *-tin* esa jarangsiz undosh bilan tugagan so‘zlarga qo‘shilgan. Biroq yozuvda, ko‘pincha, *-tin* o‘rnida ham *-din* yoziladi. Navoiy nasriy asarlaridagi perifrazalar tarkibida ham uning faqat *-din* shakli qo‘llanilgan. Alisher Navoiyning asarlarida harakat o‘rnini, chiqish kelishigidagi so‘z biror predmetning yasalishi, vujudga kelishi uchun material bo‘lgan predmetni, vosita, qiyoslash, chegara, sabab, ob’ekt, tegishlilik kabilarni ifodalash ma’nolarida qo‘llanilgan bo‘lib, shoirning nasriy asarlarida qo‘llaniluvchi perifrazalarda uning tegishlilik: *Ishq ko‘histoni bedodining noshodlari**din** biri* Farhoddur va *sahroyi junun zabunlari**din** biri* Majnundur[16]; ob’ekt ma’nosidagi: Va bu toifani vosillar debdurlar, *ishq**din** vasl maqsudi hosillar*[17] kabi shakllari mavjudligi aniqlandi.

Vosita kelishigi shakli *“Navoiy t*ilining *grammatik xususiyatlari” nomli asarda* O‘rxun yozuvi yodgorliklarida, Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘oti-t-turk”, Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig” asarida va X-XIII asrlarga oid boshqa yodnomalarda ko‘p

[1] Ўша манба. – Б. 129.

[2] Абдураҳмонов Ғ., Шукуров Ш. Ўзбек тилининг тарихий грамматикаси. –Тошкент:Ўқитувчи, 1973. – Б. 36.

[3] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.14-жилд. Маҳбуб ул - қулуб. – Тошкент: Фан, 1998. – Б. 119.

[4] Ўша манба. – Б. 122.

[5] Ўша манба. – Б. 78.

[6] Ғ. Абдураҳмонов, А. Рустамов. Навоий тилининг грамматик хусусиятлари. – Тошкент: Фан, 1984. – Б. 56.

[7] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.14-жилд.Маҳбуб ул - қулуб. – Тошкент: Фан, 1998. – Б. 65.

[8] Ғ. Абдураҳмонов, А. Рустамов. Навоий тилининг грамматик хусусиятлари. – Тошкент: Фан, - 1984. – Б. 61.

[9] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.14-жилд.Маҳбуб ул - қулуб. – Тошкент: Фан, 1998. – Б. 123.

[10] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.14-жилд.Маҳбуб ул - қулуб. – Тошкент: Фан, 1998. – Б. 93.

[11] Абдураҳмонов Ғ., Шукуров Ш. Ўзбек тилининг тарихий грамматикаси. –Тошкент: Ўқитувчи, 1973. – Б. 44.

[12] Ўша манба. – Б. 63.

[13] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.14-жилд. Маҳбуб ул - қулуб. – Тошкент: Фан,1998. – Б. 122.

[14] Ўша манба. – Б. 93.

[15] Ўша манба. – Б.113.

[16] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.14-жилд. Маҳбуб ул - қулуб. – Тошкент: Фан,1998. – Б. 65.

[17] Ўша манба. – Б. 69.

uchraydigan vosita kelishigi Navoiy tilida ishlatilmaydi. Navoiy asarlarida vosita kelishigi o‘rnida asosan o‘rin-payt kelishigi hamda birla ko‘makchisi va uning variantlari ishlatilganligi haqidagi ma’lumotlar keltirilsa-da[1] “O‘zbek tilining tarixiy grammatikasi” asarida eski o‘zbek tilida asosan oltita kelishik: bosh kelishik, qaratqich kelishigi, tushum kelishigi, jo‘nalish kelishigi, o‘rin-payt kelishigi, chiqish kelishigi mavjud bo‘lgan. Eski o‘zbek tili taraqqiyotining oldingi davrlarida yettinchi kelishik-vosita kelishigi ham ajratilganligi hamda vosita kelishigi formasi *-n* (undoshdan keyin: *-ын/-ин/-ун/-үн*) affiksi bilan hosil qilinganligi ta’kidlanadi[2]. Yuqorida keltirilgan ikki xil qarash va Alisher Navoiyning nasriy asarlarida qo‘llanilgan perifrazalar misoli asosida shoir asarida perifrazalar birikuvida qurol-vosita kelishigi ham qo‘llanilgan degan xulosaga kelish mumkin. Qadimgi turkiy til manbalarida *-n* qo‘shimchasi orqali hosil qilingan bo‘lib, hozirgi davr tilshunosligida *bilan* ko‘makchisi orqali ifodalanib, qadimda uning harakatning bajarilish vositasi, birgaligi, payti, o‘rni, usuli kabi ma’nolari farqlangan. Bu shakl Alisher Navoiy nasrida qo‘llanilgan perifrazalarni hosil qilishda eski o‘zbek tili uchun xos bo‘lgan *bila* ko‘makchisi bilan ifodalangan. Ya’ni tolibi ilmlar orasida Nohiqiykim, ani *dev **bila** (birgalik ma’nosida), shayotindin mutavallad bo‘lg‘on o‘g‘ul* desa bo‘lur[3]; Va Mavlono Sog‘ariy *o‘z she’rin bag‘oyat ehtimom yuzidin karru far **bila** (usul ma’nosida) o‘qug‘uvchi* erdi[4].

Otlardagi son kategoriyasi shakli perifrazalarni hosil qilish chog‘ida maxsus qo‘shimcha *-lar* hamda arab tili uchun xos bo‘lgan qolip asosida shakllantirilgan. Ya’ni “Ahli saodatlar ruhbaxsh zulolig‘a manba’ ham til, *ahli shaqovat**lar** nahs qavqabig‘a matla’* ham til; Alar amrining itoati chun vojib erdi – faqir dog‘i avvalg‘i devong‘akim, tufuliyatda rangin nazmning g‘arobati bor – “G‘aroib us-sig‘ar”ot qo‘ydum va ikkinchi devonkim, shabob ayyomidakim, ***maoniy** (ma’nolar) nodiralari nazm silki*ga kiribtur; Mavlono Abulvose’ki, *base **fazoili** (fazilatlar) hamida bila orostadur; hazrati shayxul-mashoyix olimil-murshidi **tavoifil*** (*guruhlar, toifalar, qabilalar*)- umam shayx zaynul-millati vad-din al-Xavofiy” kabilar shular jumlasidandir. Eski o‘zbek tilida ham son kategoriyasini hosil qilishda bugungi kun o‘zbek tilida kuzatilgani kabi *-lar* affiksi yetakchi o‘rinni egallaydi.

Son. Alisher Navoiy nasridagi perifrazalar shakllanishida son turkumi uchun xos bo‘lgan birliklar anchayin kam sonli bo‘lib, sonning ma’no turlari ichida sanoq son tizimiga kiruvchi *bir* hamda *yetti* kabilarning ishlatilganligi aniqlandi. “Farhod va Shirin” dostoni qahramoni hisoblangan Farhodga nisbatan qo‘llanilgan *ishq ko‘xistoni bedodining noshodlaridin **biri***; *ishq tog‘i zulmining g‘amnoklaridan **biri***; Majnunga ta’rif sifatida tuzilgan *sahroyi junun zabunlaridin **biri*** kabi prifrazalar egalik shaklini olgan holda to‘pdan ajratish ma’nosi ifodasi sifatida qo‘llanilgan. Shu bilan bir qatorda son so‘z turkumi doirasida o‘rganiluvchi hisob so‘zlar ham perifrazani hosil qilishda vosita vazifasini o‘tagan. ***Bir qatla** faqir alarning qadimiy devonin* Mavlono Abdussamadg‘akim *zamonning xushnavislaridindur* va xush tab’ ham bor, buyurub erdim va ulcha maqdur takallufdur qililib erdi; alar “Haft avrang”din — ham *har lafzi yetti iqlimg‘a sarmoya va har harfi **yetti** kavkabg‘a piroyadur;*

-nchi va -inchi affiksi orqali hosil qilinadigan tartib son shakli: “Alar “Xiradnomai Iskandariy”dakim, *“Haft avrang”ning **yettinchi** daftaridur*, kitob xatmi dostonin chun surubturlar” gapi tarkibidagi perifraza hosil qilishda ishtirok etgan.

Olmosh. Navoiy nasridagi perifrazalarni hosil qilishda olmosh va uning ma’no turlariga oid quyidagi so‘zlar asos bo‘lganligini qayd etildi.

Perifrazalarni hosil qilishda **kishilik olmoshi**ning III shaxs eski o‘zbek tilidagi ko‘plik shakli hisoblangan *“alar”* qo‘llanilgan. *Tengri do‘stlarining hikoyati va **alar** axloqining rivoyati afsonasi*durkim, uyug‘on ko‘nglumni uyg‘otur va taronaedurkim, xiralig‘idin qotgan ko‘zni yig‘latur.

Ko‘rsatish olmoshining eski o‘zbek tilida *bu, ul (u), ushbu, oshul, oshal, shul* kabi variantlari mavjud bo‘lib[5], Navoiy nasriy asarlaridagi perifrazalarda uning *ul* hamda *ushbu* variantlari qo‘llanilgan. “Chun bu muxtasarda mazkur bo‘lg‘on jamoatning ra’s va raisi ul zoti nafis va bu risolada mastur bo‘lg‘on *guruhning muqtado va peshvosi **ul** gavhari yaktodur*; Bani odam ashrof va havossi xilvatlarida, xususan, va ahli olam soyir avomi anjumanlarida, umuman, tasavvur va *anoniyat umuriniig xudroyi va **ujbu** nafsoniyat olamining dashtpaymoyi* Alisher al mutaxallis bin–Navoiy” jumlasida keltirilgani kabi Navoiy nasrida ko‘rsatish olmoshining *ul* hamda *ushbu* shakllari ishtirok etgan, xolos.

Eski o‘zbek tili va xususan Alisher Navoiy nasridagi perifrazalarda **o‘zlik olmoshi**ning *o‘z* shakli faol ishlatilgan bo‘lib, “Ul jumladin budurkim, orifi komil va murshidi mukammal mavlono Faxriddin Luristoniyki, ***o‘z** zamonining yagonasi va haqiqat bahrining gavhari yakdonasi* erkandur”; “Va Mavlono Sog‘ariy ***o‘z** she’rin bag‘oyat ehtimom yuzidin karru far bila o‘qug‘uvchi* erdi”; “*Hirot xalqining **o‘z** tavrida yagona-*

[1] Абдураҳмонов Ғ., Шукуров Ш. Ўзбек тилининг тарихий грамматикаси. –Тошкент: Ўқитувчи, 1973. – Б.51.

[2] Ўша манба. – Б. 35.

[3] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.15-жилд. Хамсат ул-мутаҳаййирин. – Тошкент: Фан, 1999. – Б. 94.

[4] Ўша манба. – Б.19.

[5] Абдураҳмонов Ғ., Шукуров Ш. Ўзбек тилининг тарихий грамматикаси. – Тошкент: Ўқитувчи, 1973. – Б. 95.

si va nodirasi erdi” kabi jumlalar bunga misol bo‘la oladi. Manbalarda o‘zlik olmoshining XV asrgacha bo‘lgan davrda *kendu* shakli ham qo‘llanilganligi aytiladi[1].

Barcha, bari, hama, jam’e kabi shakllar orqali ifoda etiladigan **birgalik olmoshi**ning Alisher Navoiy tomonidan qo‘llanilgan perifrazalarda faqatgina *hama* shakli qo‘llanilgan. “Dar ta’rixi sanai ehdo va samonina va samona mia muhibbi darveshon va mo‘taqidi eshon, *az **hama** shug‘l ser va bar faqr dale*r Amir Nizomiddin”.

Navoiyning nasriy asarlarida shakllantirilgan perifrazalar tarkibida olmoshning gumon, belgilash, so‘roq olmoshi kabi turlari ishtirok etmaganligi o‘rganish chog‘ida ma’lum bo‘ldi.

So‘z turkumlari ichida grammatik kategoriyaga boyligi jihatidan yuqori o‘rinda turuvchi **fe’l** turkumi doimiy faol qo‘llanilgan.

Eski o‘zbek tilida fe’lning **sifatdosh** shakli ba’zan *-vchi* affiksi bilan yasaluvchi shakl o‘rnida *-guvchi* affiksi yordamida yasaluvchi shaklining qo‘llanishi uchraydi. Lekin u eskirgan shakl hisoblanadi. Umuman, *-vchi* affiksi yordamida yasaladigan shakl hozirgi o‘zbek tilida kam qo‘llanadi[2]. Bu affikslar Navoiy asarlari tilida qo‘llanilgan bo‘lib, bu qo‘shimchaning mazmuni bugungi kunda *-adigan, -ydigan* kabi kelasi zamon ma’nosini hosil qiladigan shakllari orqali ifodalanadi. Ya’ni *o‘z she’rin bag‘oyat ehtimom yuzidin karru far bila o‘qu**g‘uvchi***; *achchig‘-chuchukdin ko‘ngulni ogoh qil**g‘uvchi**; Solikning atvoriga andom ber**guvchi**; Musofirni manozillardin boxabar qil**g‘uvchi**; marohilg‘a rahbar qil**g‘uchi**; tasavvufda noziklik va mushkullik chigalini yech**uvchi** faridi ahli yaqin; unut**quvchi** va taammul va ehtiyot yo‘lidin kanora tut**quvchi.***

Hozirgi adabiy tilimizda faqat *-gan* tarzida uchrovchi affiks o‘zakdagi til orqa qattiq unlilarning ta’sirida ularga moslashib, *-g‘on* va *-on* tarzida qo‘llangan. Bunday misollar Alisher Navoiy asarlari tilida tez-tez uchrab turadi va ular singarmonizm qonuni Alisher Navoiy asarlari tilida haqiqatan ham kuchli bo‘lganligini ko‘rsatadi[3]. Ya’ni cifatdosh *-gan* shaklining variant bo‘lgan *-g‘on* shakli orqali ham sifatdoshning o‘tgan zamon shakli hosil qilingan: *dev bila shayotindin mutavallad bo‘l**g‘on** o‘g‘ul* kabilar shular jumlasidandir.

Alisher Navoiy asarlari tilini bir oz sinchiklab ko‘zdan kechirar ekanmiz, unda deyarli hamma affikslarning yumshoq va qattiq (til oldi va til orqa unlilar ishtirokida aytiluvchi) variantlari mavjud ekanligini ko‘ramiz. Bular *-g‘on* va *-gan, -roq* va *-rak, -гыл* va *-gil, -g‘och* va *-gach, -g‘a* va *-ga, -qa* va *-ka, -g‘ay* va *-gay, -dok* va *-dek, -moq* va *-mak* va boshqa juda ko‘p shunga o‘xshashlardir[4]. Yuqorida shoirning nasriy asarlarida qo‘llanilgan perifrazalar misolida aynan shu holatning guvohi bo‘ldik.

Manbalarni o‘rganish chog‘ida harakat nomi va ravishdoshga oid shakllar perifrazalar tarkibida mavjud emasligini aniqlandik.

Alisher Navoiy arab va fors tillaridan lug‘aviy unsurlarnigina emas, balki fors tilidagi gap qurilishi qolipini hamda arab tilidagi tayyor so‘z birikmalarini ham o‘zlashtirgan. Bir qator gaplarni to‘g‘ridan-to‘g‘ri qolipi bilan fors tilidan qabul qilgan[5]. Yozuvchining nasriy asarlarida shakllantirilgan perifrazalarning yuzaga kelishida yordamchi so‘z turkumlaridan bog‘lovchining *va* turi hamda ko‘makchining *bilan* shakli faol qo‘llanilgan. *Va* biriktiruv bog‘lovchisi: *tariqat elining muqtado **va** imomi; sharif xaylining mujtahid va shayx ul-islomi; Nur ul-haq **va**d-din; kahf ul-islom **va** muslimiyna shayxuno; orifi komil **va** murshidi mukammal; o‘z zamonining yagonasi **va** haqiqat bahrining gavhari yakdonasi; hazrati qutbi tariqat va g‘avsi haqiqat; xushovozliqda Zuhraning otasi **va** xushxonlikda aning farzandi ruhafzosi; hazrati irshodpanoh **va** valoyati dastgoh halloli mushkiloti majoniy; samonina **va** samona mia muhibbi darveshon; az himai shug‘l ser **va** bar faqr daler. Bilan* ko‘makchisining *bila* shakli biriktiruv bog‘lovchisi vazifasida ham qo‘llangan: *dev **bila**, shayotindin mutavallad bo‘lg‘on o‘g‘ul.*

Eng ko‘p qo‘llaniluvchi ko‘makchi *bilan* hisoblanadi. Tarixiy-diniy matnlarda uning *birla, ila* kabi shakllari keng iste’molda bo‘lgan. Ko‘makchilar stilistikasi haqida E.Qilichev shunday fikrlarni bildirgan: “Ayrim ko‘makchilar ikki va undan ortiq uslubiy paradigmani hosil qiladi. Bir paradigmadagi ko‘makchilar turli uslubiy bo‘yoqlariga ko‘ra farqlanadi: *bilan-birlan* (arxaik),*-birla* (kitobiy), *-bila* (dialektal); *uchun -chun* (so‘zlashuv) ; *kabi-singari-yanglig‘* (arxaik); *boshqa-tashqari-o‘zga* (kitobiy); *beri-buyon* (so‘zlashuv); *bo‘ylab-o‘zra* (arxaik). Ko‘makchilardagi bunday xususiyat nutqni rang-barang qiladi, hissiy ta’sirchanlikni oshiradi”[6]. Bu shakldagi ko‘makchi Navoiy nasriy asarlari perifrazarida ham uchraydi: *o‘z she’rin bag‘oyat ehtimom yuzidin karru far **bila** o‘qug‘uvchi; base fazoili hamida **bila** orostadur[7].*

[1] Абдураҳмонов Ғ., Шукуров Ш. Ўзбек тилининг тарихий грамматикаси. –Тошкент: Ўқитувчи, 1973. – Б. 101.

[2] Ўзбек тили грамматикаси. I том. – Тошкент: Фан, 1975. – Б. 514.

[3] Дониёров Ҳ. Алишер Навоий ва ўзбек адабий тили. – Тошкент: Ғ.Ғулом, 1972. – Б. 32.

[4] Ўша манба. – Б. 33.

[5] Раҳматов М. Алишер Навоийнинг насрий асарларида чун боғловчисининг синтактик-семантик хусусиятлари. – Тошкент, 2012. – Б. 24.

[6] Қиличев Э. Ўзбек тилининг амалий стилистикаси. -Тошкент: Ўқитувчи, 1992. – Б.78.

[7] Алишер Навоий. Мукаммал асарлар тўплами. 20 жилдлик.15-жилд. Хамсат ул-мутаҳаййирин. – Тошкент: Фан,1999. – Б.95.

Ot ko‘makchilar ot yoki ravishdan ko‘makchiga siljigan ot ko‘makchi sirasiga kiruvchi *burun* ko‘makchisi ham matnda bir o‘rinda qo‘llanilgan: “…bu *faqirg‘a eldin* ***burun*** *ko‘rguzgonlarining sharhi* va faqir “Hayrat ul-abror”ning nazm qilur taqribi bu dostonda mazkur bo‘lubtur, o‘qug‘on ma’lum qilur”.

Alisher Navoiyning nasriy asarlari tilini o‘rganish davomida perifrazalarni hosil qiluvchi birliklar ichida o‘zbek tili morfologik tarkibining barcha shakllari va bu shakllarga xos bo‘lgan kategoriyalarning o‘ziga xos tarzda qo‘llanilganligi aniqlandi.

Resume: in this article, a morphological analysis of the periphrases used in the prose works of Alisher Navoi is carried out, and the presented theoretical information is based on the scholar’s “Mahbub ul Qulub”, “Holoti Pahlavan Muhammad”, “Holoti Sayyid Hasan Ardasher”, “Holoti Pahlavan Muhammad”, proved on the basis of paraphrases taken for analysis from works such as “Munshaot”.

Резюме: в данной статье проведен морфологический анализ перифраз, использованных в прозаических произведениях Алишера Навои, а изложенные теоретические сведения основаны на трудах ученого “Махбуб уль-Кулуб”, “Холоти Пахлаван Мухаммад”, “Холоти Сайид Хасан”. Ардашер”, “Холоти Пахлаван Мухаммад”, доказано на основе парафразов, взятых для анализа из таких произведений, как “Муншаот”.

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta’lim. 2024; 2
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

FANDA ERGONIMLARNING O‘RGANILISHI XUSUSIDA

Kultayeva Fazilat,
Termiz davlat universiteti
o‘zbek tilshunosligi kafedrasi o‘qituvchisi

Tilshunoslikda *ergonim* atamasi birinchi marta 1978-yil N.V.Podolskayaning ”Rus onomastik terminologiyasi” lug‘atida taklif qilindi[1]. N.V.Podolskayaning ta’kidlashicha, ergonim termini yunoncha *eryov* – “ish, mehnat; faoliyat, vazifa” so‘zidan olingan bo‘lib, tijorat uyushmalari, turli birlashmalar, tashkilotlar, muassasalar, korporatsiyalar, korxonalar, jamiyatlarning atoqli nomlariga nisbatan qo‘llaniladi. Olim *Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT)*, *Xalqaro astronomik ittifoq (XAI)*, *Fanlar akademiyasi (FA)*, *Moskva davlat universiteti (MDU)*, Kichik teatr, *“Pravda”* kombinati, *“Spartak”* sport uyushmasi, *“Moguchaya kuchka”* musiqa to‘garaklarini ergonimlarga misol sifatida sanab o‘tadi[2].

Ergonim atamasining talqinini va uning onomastik terminologik tizimidagi o‘rnini o‘rganish uchun N.V.Vasilyeva[3], M.K.Garvalik[4], A.K.Matveev[5], N.V.Podolskaya[6], V.I.Suprun[7], E.A.Xamaeva[8]larning ishlariga murojaat qilamiz. Rus tilshunosligida ergonimlarni o‘rganishga strukturaviy-semantik yon-

[1] Подольская, Н.В. Словарь русской онамастической терминологии. – Москва: Наука, 1978.

[2] Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. – М.: Наука, 1988. –187 с.

[3] Васильева Н. В. О координировании ономастической терминологии // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. 2014. № 2-1. С. 373–377.

[4] Гарвалик М. К вопросу о современной ономастической терминологии // Вопросы ономастики. 2007. № 4. – С. 5–13.

[5] Матвеев А. К. Ономастика и ономатология: терминологический этюд // Вопросы ономастики. 2005. № 2. – С. 5–10.

[6] Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / отв. ред. А. В. Суперанская. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Наука, 1988. – 192 с.

[7] Супрун В. И. Размышления над ономастической терминологией // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. 2011. № 8. – С. 133–138.

[8] Хамаева Е. А. О современном состоянии ономастической терминологии в китайской и русской лингвистиках // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. 2009. № 4. – С. 148–152.